

Medietilsynet
NORWEGIAN MEDIA AUTHORITY

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 OSLO

Vår ref.: 18/714-4/LL

Deres ref.:

Dato: 28.09.2018

Høringsuttalelse - Endring i straffeloven (bilder som er særlig egnet til å krenke privatlivets fred)

Medietilsynet viser til Justis- og beredskapsdepartementets høring av 26. juni 2018 om forslag til et nytt straffebud om befatning med bilder mv. som er særlig egnet til å krenke privatlivets fred.

Medietilsynet har vurdert endringsforslaget med utgangspunkt i barn og unges antatte behov, men også sett på behovet for kunnskap om grensene for deling av privatlivskrenkende materiale og kritisk medieforståelse generelt i samfunnet.

Tilsynet har følgende merknader:

1. Innledende kommentarer om omfang av deling av bilder blant barn og unge

Ett av Medietilsynets mål er å fremme kritisk medieforståelse blant barn og unge. Tilsynet har i mange år hatt funksjon som Norges Safer Internet Centre (NSIC Norway)¹, og er nasjonal koordinator for Trygg bruk-nettverket. Medietilsynet gjennomfører også annethvert år Norges største undersøkelse om barn og unges medievaner. Medietilsynet har dermed god innsikt i omfanget av barn og unges deling av bilder, inklusive nakenbilder. Medietilsynets høringsuttalelse preges av den kunnskapen tilsynet har på dette feltet, og vi finner det derfor hensiktsmessig å dele noen funn fra ferske undersøkelser på feltet før vi går nærmere inn på tilsynets merknader til høringsnotatet.

Barn og medier-undersøkelsen 2018² viser at totalt 27 prosent av barn og unge i alderen 9-18 år har sendt bilder eller videoer av andre på nett eller mobil uten at de har sagt ja til det. Sammenlignet med 2016, har det vært en økning i andelen barn over 11 år som har delt bilder eller videoer av andre uten samtykke. Økningen gjelder begge kjønn, men er størst blant guttene. Omtrent halvparten av guttene på 15-16 år har delt bilder eller videoer av andre uten samtykke i 2018, mot en tredel i 2016. Det er ikke nødvendigvis særlig privatlivskrenkende

¹ Sammen med hjelpelinjen Kors på halsen (Røde Kors)

² <http://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/2018-barn-og-medier>.

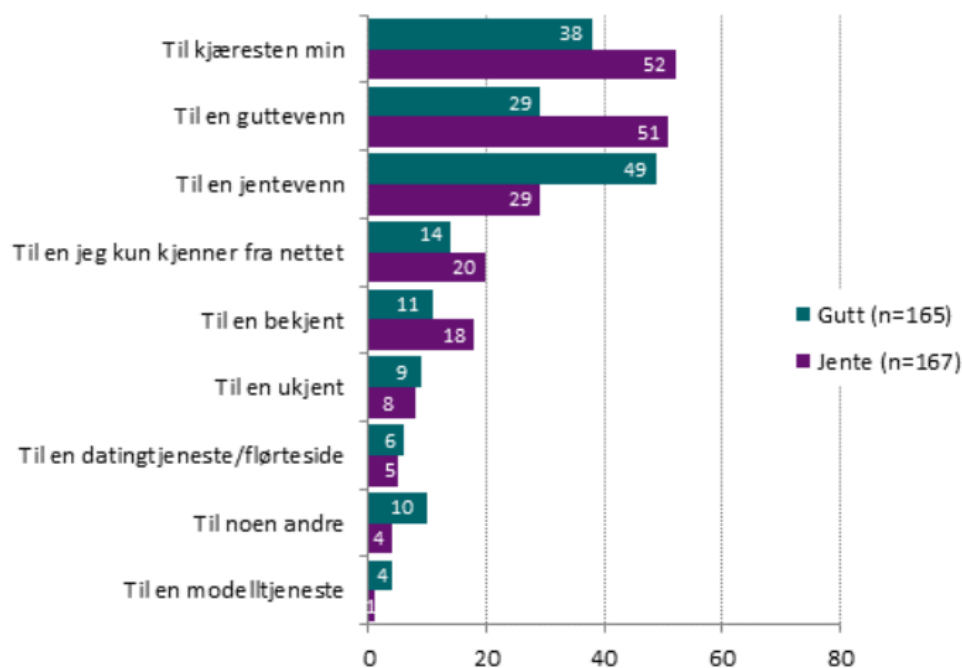
Det er samlet inn svar fra 4 805 barn og unge mellom 9 og 18 år i undersøkelsen Barn og medier 2018. Som del av Barn og medier-undersøkelsen har Medietilsynet i tillegg laget en foreldreundersøkelse – Foreldre og medier-undersøkelsen 2018. Her har 2 171 foreldre med barn i alderen 1-18 år deltatt.

materiale som deles, men tallene viser at mange barn og unge deler bilder eller videoer uten samtykke.

Undersøkelsen viser videre at totalt 13 prosent av barn og unge i alderen 13-18 år har sendt nakenbilde(r) av seg selv i løpet av det siste året, og dermed utsatt seg for fare for videre spredning av bildene. Det er flest gutter i kategorien 18 år som sender bilder, og blant jentene er det 15-åringene som sender flest bilder.

Av de som har sendt nakenbilder, sender de aller fleste til kjæreste og venner. Men noen har også sendt nakenbilder til ukjente, jf. tabellen under.

Figur 55: Til hvem sendte du nakenbilde(r)? Prosent av gutter og jenter som har sendt nakenbilder i løpet av siste år. Spørsmålet er kun stilt til 13-18-åringene.

(Kilde: Barn og medier 2018)

Ifølge en nylig publisert undersøkelse³ utført av InFact/YouGov for Telenor og Unicef, har 40 prosent av norsk ungdom mellom 18 og 20 år tatt nakenbilder av seg selv. Tre av fire av dem som har tatt slike bilder, har delt bildene med andre.

Undersøkelsen viser også at mange av ungdommene angret på at de har delt nakenbilder. 35 prosent sier at de angret på å ha tatt eller sendt et nakenbilde av seg selv, mens hele 63 prosent av disse sier at de ikke ville gjort det igjen. To av tre har mottatt et nakenbilde av andre.

2. Nærmere om forslag i høringsnotatet som støttes av Medietilsynet

³ <https://www.unicef.no/sites/default/files/tn-mob-no-180806-a5-arendalsuka-2594-uten-cropmarks.pdf>. 300 unge mellom 18 og 20 år har deltatt i undersøkelsen.

Medietilsynet mener at dagens regulering av uønsket spredning av bilder er fragmentert og lite oversiktlig. Tilsynet støtter derfor de vurderinger departementet redegjør for i høringsnotatets pkt. 4.1, og er enig med departementet i at det er behov for en lovendring.

Mange av lovovertrederne og de som blir krenket er unge mennesker, jf. også oversikten over rettspraksis i pkt. 2.8 i høringsnotatet. Som funnene i undersøkelsene det er redegjort for i pkt. 1 viser, deler mange barn og unge bilder og videoer uten samtykke, og en god del sender også nakenbilder av seg selv til andre. Det er dermed grunn til å tro at det også i tiden fremover vil være flere saker om uberettiget deling av privatlivskrenkende bilder som gjelder unge mennesker.

For at det skal være tydelig både hvilke handlinger som er ulovlige og hva konsekvensen av lovbrudd er, bør lovteksten utformes på en pedagogisk måte. Medietilsynet deler departementets vurdering av at en tydelig og samlet gjerningsbeskrivelse vil kunne ha pedagogiske og preventive virkninger gjennom økt kunnskap og bevissthet. Dette vil igjen bidra til å utvikle den kritiske medieforståelsen i samfunnet.

Departementets vurdering av at det ikke uten videre bør være avgjørende for straffansvaret om fornærmede oppfatter den enkelte krenkelsen eller om gjerningsmannens forsett omfatter dette (jf. høringsnotatet pkt. 4.1.2), deles også av Medietilsynet. Krenkelsen har objektivt sett skjedd selv om «alle» unntatt den fornærmede er kjent med den.

Spredning av denne typen materiale, selv til mindre grupper og enkeltpersoner, kan få store konsekvenser for den fornærmede. Medietilsynet mener derfor det vil være en styrke for reguleringen om også ikke-offentlig spredning omfattes av straffebudet, slik forslaget lyder (jf. høringsnotatet pkt. 4.1.3).

Når et hovedformål med endringsforslaget er å få en klar og pedagogisk utformet gjerningsbeskrivelse som kan virke opplysende og være preventiv, er tilsynet enig med departementet i at dette oppnås best gjennom et eget straffebud og ikke ved å utvide gjeldende § 266 og 267 i straffeloven. Forslaget om et eget straffebud (jf. høringsnotatet pkt. 4.2.5) støttes på dette grunnlag. Det vises igjen til at mange lovovertridere er unge mennesker, slik at en klar, tydelig og forståelig lovtekst er svært viktig for å oppnå det ønskede formålet med lovendringen.

Medietilsynet tiltrer videre departementets vurderinger rundt betydningen av samtykke og vilkåret om at handlingen må være uberettiget før det foreligger en overtredelse (jf. høringsnotatet pkt. 4.5). Tilsynet ønsker imidlertid å presisere at de pedagogiske hensyn som ligger til grunn for endringsforslaget tilsier at det bør fremgå eksplisitt av lovteksten at spredningen må skje uten samtykke for å være omfattet av bestemmelsen, jf. klammeparentesen i forslaget til ny § 267a. Etter tilsynets vurdering er formuleringen «og uten samtykke» et viktig moment å inkludere i lovteksten for å få en klar og tydelig gjerningsbeskrivelse.

Ulike måter å både produsere – og videreformidle bilder på, er i konstant utvikling. DeepFakes, Deep Video Portraits og lignende tjenester har forenklet bildemanipulasjon (både fotografiske bilder og levende bilder), slik at man kan ta et bilde av en persons ansikt og få det plassert på en annen persons kropp, for eksempel på en skuespiller i en erotisk film. For å kunne ta høyde for fremtidig utvikling, er det etter Medietilsynets vurdering vesentlig at en bestemmelse som dette ikke er teknologispesifikk. Tilsynet mener derfor det er en riktig vurdering at straffeansvaret ikke avgrenses etter hvilken teknologi som er benyttet i

forbindelse med befatningen av særlig privatlivskrenkende bilder (jf. høringsuttalelsen pkt. 4.6.2).

Medietilsynet er enig i at det bør være tilstrekkelig at materialet gjøres «tilgjengelig» for andre, og at det ikke er nødvendig at mottakeren får rådighet over materialet (jf. høringsnotatet pkt. 4.6.3). I høringsnotatet brukes også begrepet «formidle» i denne sammenheng (se pkt. 4.6.3 og pkt. 5.3). Slik tilsynet ser det, kan det imidlertid være uklart hva som ligger i «formidle», og hvor grensen går. Når har man bare «vist» noen et bilde, og når er det tilgjengeliggjort/formidlet? Denne grensegangen kan være vanskelig å få tak på, særlig for barn og unge. Det kan derfor være hensiktsmessig om grensegangen konkretiseres eller tydeliggjøres i lovproposisjonen.

For å hindre spredning av særlig privatlivskrenkende bilder, bør også andre handlinger enn deling rammes av straffebudet. Tilsynet støtter følgende forslaget om at også den som fremstiller, etterspør eller anskaffer slikt materiale rammes av straffebudet, og tiltrer de vurderinger som gjøres av departementet på dette punktet (se høringsnotatet pkt. 4.7.1- 4.7.3). Hvorvidt besittelse skal omfattes eller ikke, er en noe vanskeligere vurdering. Departementet er inne på hovedutfordringer knyttet til besittelse i høringsnotatet (se pkt. 4.7.4). Når enkeltpersoner besitter særlig privatlivskrenkende bilder, kan redselen for spredning være tilstede hos den avbildede så lenge man vet at vedkommende besitter dette materialet. Denne redselen kan skape angst og frykt hos den avbildede. I tillegg kan den avbildede bli utsatt for trusler om spredning eller bli presset til å utføre ulike handlinger som motytelse for at besitteren ikke skal spre bildene. Samtidig ser tilsynet at bestemmelsen kan bli urimelig vidtgående dersom besittelse omfattes av straffebudet, slik at departementets forslag støttes også på dette punkt.

Gjennom sitt arbeid med kritisk medieforståelse generelt og barn og medier spesielt, har Medietilsynet fått innsikt i hvor stor påkjenning det er å bli utsatt for en så alvorlig integritetskrenkelse som deling av privatlivskrenkende bilder. Tilsynet er derfor enig i departementets vurdering av at denne typen krenkelser bør straffes strengere enn med bøter. Tilsynet støtter forslaget om at allmennpreventive hensyn og krenkelsens art tilsier at utgangspunktet ved overtredelser bør være ubetinget fengselsstraff (jf. høringsnotatet pkt. 4.9.1). Videre støttes forslaget om at for de under 18 år bør utgangspunktet være idømmelse av samfunnsstraff, og tilsynet tiltrer departementets begrunnelse i høringsnotatet pkt. 4.9.2 på dette punkt. I forlengelse av dette støttes også forslaget om at det gis adgang til erstatning og oppreisning ved overtredelser av det foreslåtte straffebudet, jf. forslag til endring av skadeserstatningsloven § 3-3 (se høringsnotatet pkt. 4.11).

3. Særlige merknader fra Medietilsynet

I lovforslaget er materialet som gis særlig vern omtalt som «lyd- og bildemateriale som er særlig egnet til å krenke noens privatliv» (jf. forslaget til ny § 267 a). Hvilken type materiale det her siktes til er nærmere drøftet i høringsnotatet pkt. 4.4.

Det fremgår av pkt. 4.4 at Stortinget i sitt anmodningsvedtak har vist til deling av bilder som har «avslørende, nedverdiggende eller krenkende karakter», ved siden av «hevnporno». Det uttales videre at dersom «det var tale om å ramme kun «nakenbilder» eller «seksualiserte bilder», kunne grensen være beskrevet nokså skarpt, men straffansvaret er ment å rekke videre enn dette». Forslaget tar ifølge høringsnotatet sikte på å ramme klart klanderverdige handlinger som skaper fare for alvorlige krenkelser av den avbildedes privatliv, slik at det er tale om materiale av en slik karakter at det åpenbart ikke bør spres uten samtykke.

Det vises også til at vurderingstemaet har store fellestrekk med straffeloven § 267, men at terskelen for hva som er vernet etter forslaget likevel er høyere, ettersom materialet må være «særlig» egnet til å krenke privatlivets fred.

Medietilsynet deler departementets synspunkt om at forslaget bør rekke videre enn kun «nakenbilder» eller «seksualiserte bilder». Men tilsynet mener at det kan være uklart hva som ligger i begrepet «krenkelse» utover nakenbilder/seksualiserte bilder. Blant annet er det uklart om etnisitet og religiøs tilknytning kan være momenter som kan vektlegges ved vurderingen av om det foreligger særlig privatlivskrenkende materiale. Medietilsynet mener derfor at begrepet «krenkelse» bør klargjøres noe mer i lovproposisjonen.

På generelt grunnlag ønsker Medietilsynet å knytte noen kommentarer til bruken av begrepet «hevnporno». Begrepet er ofte brukt som et sekkebegrep, men innebærer for det vesentligste en uriktig beskrivelse av både materialet det er tale om og den aktivitet som faktisk er utøvet. I praksis blir begrepet brukt når intime bilder legges ut for å hevne seg på og skade en annen person. Ofte er bildet tatt av personer i et tillitsforhold, som for eksempel en kjæreste, og er ikke ment for offentligheten. Bildene deles vanligvis etter at den ene parten har avsluttet forholdet.

Pornografi er ifølge straffeloven § 317 «kjønnslige skildringer som virker støtende eller på annen måte er egnet til å virke menneskelig nedverdiggende eller forrående, herunder kjønnslige skildringer hvor det gjøres bruk av lik, dyr, vold og tvang». Høyesterett uttalte i HR-2005-1913-A – Rt-2005-1628 at bilder av normal seksuell aktivitet mellom samtykkende voksne mennesker ikke kan anses å være støtende.

Det er derfor grunn til å tro at de aller fleste bilder som blir omtalt som «hevnporno», ikke vil være å betrakte som pornografi i straffelovens forstand. Videre er ikke innholdet («porno») i seg selv en hevnaktivitet. Det er selve delingen som er hevnaktiviteten. Denne formen for bildedeling er dermed mer å betrakte som en «hevnhandling» enn «hevnporno». Tilsynet mener derfor at det kan være grunn til å unngå begrepet «hevnporno» i det videre lovarbeidet, og heller omtale handlingen som deling eller spredning av intime bilder på nett uten samtykke.

4. Medietilsynets kommentarer til forslag til ordlyd

For å oppnå formålet med lovendringen (en mer pedagogisk lovgivning med preventiv effekt), er det Medietilsynets vurdering at den straffbare handlingen bør være mer utfyllende beskrevet i ordlyden enn det som fremgår av forslaget i høringsnotatet. Dersom man er avhengig av å gå til lovforarbeidene for å forstå hvilke handlinger som omfattes av straffebudet, er det en fare for at den ønskede pedagogiske effekt ikke oppnås.

Det fremgår av merknadene at forslaget «verner lyd- og bildemateriale» (se høringsnotatet pkt. 5.1). Det fremgår videre at med dette menes fotografiske bilder, herunder filmopptak, og lydopptak. Manipulert materiale kan være vernet dersom øvrige vilkår er oppfylt.

Det er ikke nødvendigvis intuitivt at begrepet «bildemateriale» omfatter både fotografiske bilder og levende bilder (filmopptak). Medietilsynet vil derfor foreslå at dette tydeliggjøres i ordlyden. Dette kan eksempelvis gjøres ved at formuleringen «lyd- eller bildemateriale» erstattes med «fotografiske bilder, levende bilder eller lydmateriale», «fotografiske bilder, film- eller lydmateriale» e.l.

Gitt fremveksten av tjenester som DeepFakes/Deep Video Portraits o.l. kan spredning av manipulert materiale som er særlig privatlivskrenkende øke i omfang i tiden fremover. Etter Medietilsynets vurdering kan det derfor være hensiktsmessig å ta inn i ordlyden at også manipulert materiale kan rammes av straffebudet dersom øvrige vilkår er oppfylt, slik at det blir tydelig at også denne typen materiale kan være å betrakte som bildemateriale.

Medietilsynet har under pkt. 2 støttet at formuleringen «og uten samtykke» tas inn i ordlyden i ny § 267a. Det vises til begrunnelsen for dette gitt i pkt. 2 ovenfor.

Når det gjelder øvrige formuleringer i forslag til straffebud, mener tilsynet at særlig begrepet «befatning» er et komplisert ord som kan være vanskelig å forstå. Videre er «uberettiget» et sentralt begrep som det er viktig at blir forstått for å få oversikt over hva som omfattes av den straffbare handlingen. Det kan vurderes om det av denne grunn bør tas inn en definisjon av disse begrepene i straffebudet.

5. Avsluttende merknader

Medietilsynet presiserer avslutningsvis at det ikke er unormalt at unge deler bilder på sosiale medier. Dette er blitt en etablert del av dagens ungdomskultur, jf. også pkt. 1. Barn og unge har forholdsvis god kunnskap og forståelse av «hva som er greit og ugreit» å dele av bilder. Til tross for at de har denne mediekompetansen, deler flere barn og unge likevel bilder av private situasjoner og sender også nakenbilder til fremmede. Det er derfor viktig å være oppmerksom på at selv om straffelovens bestemmelser blir mer tydelig og pedagogisk utformet i tråd med foreliggende forslag, er det lite trolig at denne lovendringen alene vil endre delingskulturen blant dagens barn og unge. En viktig del av arbeidet med holdningsendringer er derfor tiltak for å øke den kritiske medieforståelsen blant barn og unge. Det inkluderer blant annet å øke forståelsen av konsekvensene uønsket deling av bilder kan få - både for den som forestår handlingen og den som blir krenket. I arbeidet med å utvikle kritisk medieforståelse, er det viktig å ha gode og tydelige straffebud å vise til.

Med hilsen

Mari Velsand
direktør for Medietilsynet

Hanne Nistad Sekkelsten
direktør for juridisk/regulatorisk

Saksbehandler: Line Langnes

[Dette dokumentet er elektronisk godkjent og trenger derfor ikke underskrift](#)